

FORT PANNERDEN

Waaldijk 1, 6686 MV Doornenburg • +31 481 420 089 • info@fortpannerden.eu • www.fortpannerden.eu
BTW: NL820252396.B.02 • KvK: 09190507 • Bank: NL 90 RABO 01.0249.7753

STICHTING TOT BEHEER EN INSTANDHOUDING VAN FORT PANNERDEN

JAARVERSLAG 2022

INLEIDING

Voor u ligt het verslag van de Stichting tot Beheer en Instandhouding van Fort Pannerden (kortweg 'Fort Pannerden') over haar activiteiten gedurende het jaar 2022. Het jaar 2022 begon helaas met een continuering van de lockdown vanwege COVID-19 die 19 december 2021 was ingegaan.

COVID-19

Na de lockdown mocht het Fort 29 januari zijn deuren weer voor het publiek openen. De opening ging nog wel gepaard met tijdslots, 1,5 meter afstand, coronatoegangsbewijzen en mondkapjes. Vanaf half februari kwam er een versoepeling in de coronaregels, daardoor konden de bezoekers zonder vooraf te reserveren ons Fort weer komen bezichtigen. De versoepelingen zetten zich snel door en dit betekende voor Fort Pannerden dat we vanaf 25 februari weer ons nieuwe "oude normaal" op konden pakken. We mochten weer afscheid nemen van het coronatoegangsbewijs en de mondkapjes konden weer in de kast.

MISSIE EN VISIE

Sinds de start in april 2016 van de exploitatie van Fort Pannerden in de huidige opzet als museum en beleefcentrum wordt er gewerkt vanuit de missie haar bezoekers kennis te laten maken met het bijzondere Fort en haar geschiedenis. De Stichting wil daarmee een bijdrage leveren aan het bewustmaken van een zo breed mogelijk publiek, de schoolgaande jeugd in het bijzonder, van de betekenis van forten, van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en Fort Pannerden in het bijzonder. Daarbij is de visie dat deze bewustmaking het beste wordt bereikt door op *actieve én interactieve* wijze geïntegreerde museale en andere beleefactiviteiten aan te bieden.

De schoolgaande *jeugd* vormt een belangrijke doelgroep: door een spannend en interactief beleefprogramma wil Fort Pannerden kinderen en jongeren de ogen openen voor de unieke waarden van het erfgoed, de natuur en het (rivieren)landschap.

ORGANISATIE EN GOVERNANCE

De activiteiten van het Fort staan onder de supervisie van het bestuur van de stichting. De leden van het bestuur worden elke zes weken door de directeur bijgepraat en betrokken in het reilen en zeilen van Fort Pannerden, en er worden gezamenlijk besluiten genomen over investeringen en de vervolgstappen in de diverse projecten.

In de loop van 2022 heeft Henry Peren aangegeven vanwege gezondheidsredenen dit jaar te zullen stoppen als bestuurslid. Door het bestuur werd uitgebreid gezocht naar een persoon die de plaats van Henry binnen het bestuur over zou kunnen nemen. Inmiddels is dit gelukt en heeft de heer Paul Peters (woonachtig te 's-Heerenberg, en o.a. voormalig burgemeester in de gemeente Lingewaard) de plaats van Henry overgenomen.

De dagelijkse leiding over de exploitatie van het Fort is voor het tweede jaar in de ervaren handen van Jos Peters, die samen met de diverse vrijwilligerscommissies een perfecte representatie van ons mooie Fort vormt. In juni heeft het stichtingsbestuur besloten Jos in de functie directeur te benoemen. De wijze waarop Jos zijn werkzaamheden uitvoert en de verantwoordelijkheden draagt die bij de functie van directeur horen zorgden voor een waardering vanuit het bestuur waardoor dit besluit is genomen.

Vanuit het bestuur en de directeur is er voorts periodiek overleg met de belangrijke belanghebbende partijen bij het Fort. Zo is er elk kwartaal overleg met de verantwoordelijke wethouder en ambtenaren van de gemeente Lingewaard, maar ook meer incidenteel overleg met Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat en het Waterschap Rivierenland. Daarnaast is er elk halfjaar overleg met het bestuur van de Vereniging van Vrienden van Fort Pannerden (VVFP), de vereniging waarin de vrijwilligers van Fort Pannerden verenigd zijn.

Het bestuur van de Stichting tot Beheer en Instandhouding van Fort Pannerden bestaat momenteel uit vijf leden. Naast dit bestuurslidmaatschap vervullen de leden ook andere maatschappelijke (neven)functies, welke relevant zouden kunnen zijn in relatie tot het bestuurslidmaatschap van de Stichting tot Beheer en Instandhouding van Fort Pannerden:

De heer drs B.H. Verfürden (voorzitter):

Directeur van advies- en ontwerpbureau Hylkema Erfgoed B.V.

Voorzitter van de Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit van de gemeente Lingewaard

Lid van de Adviescommissie Monumenten en Archeologie van de Raad voor Cultuur

Mevrouw G.F.W. Uytdewilligen (secretaris):

Geen m.b.t. Fort Pannerden relevante nevenfuncties

De heer L.A.M. Claessens (penningmeester):

Penningmeester De Zonnebloem Bemmeler-Haalteren-Ressen

Voorzitter tafeltennisvereniging Essentia Bommel

Mevrouw E. Tuijnman (bestuurslid):

Lid Raad van Advies Musée Laliqne Doesburg
Voorzitter historisch museum de Casteelse Poort

De heer P.J.J.M. Peters (bestuurslid):

Medeoprichter van het Stadsmuseum 's-Heerenberg
Lid Heemkundekring 's-Heerenberg
Lid van de vrienden van Huis Bergh
Gilderaadslid van de Geldersche Schuttersfederatie
Denktank cultuur / historie in de Liemers
Lid van de vereniging Liemers - Niederrhein

Enkele van bovengenoemde nevenfuncties vanuit de functie zouden kunnen interfereren met het bestuurslidmaatschap van de Stichting tot Beheer en Instandhouding van Fort Pannerden, reden waarom er binnen de bestuursvergaderingen onderling op wordt toegezien dat elke schijn van belangenverstrengeling, voor zover zich dat al voor zou doen, wordt vermeden.

VRIJWILLIGERS

Het kan niet vaak genoeg worden herhaald, maar zonder vrijwilligers is er geen exploitatie van het Fort. De circa 85 vrijwilligers vormen samen met de directeur het dagelijkse kloppende hart van Fort Pannerden. Om het natuurlijke verloop in vrijwilligers (zowel in aantal als per specifiek functiegebied) op te vangen wordt elk jaar een wervingscampagne voor nieuwe vrijwilligers gehouden. Bij deze wervingen kijkt men ook nadrukkelijk naar de kaartenbakken van de gemeenten, en ook naar personen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Hierbij wordt ook de Code Diversiteit & Inclusie betrokken.

Voor de vrijwilligers houden we speciale bijeenkomsten en vergaderingen om goed met elkaar te communiceren waar we met het Fort mee bezig zijn en waar we heen gaan.

De vrijwilligers hebben zich verenigd in de VVFP en worden in de dagelijkse exploitatie van het Fort aangestuurd door de directeur. In goed overleg met de vrijwilligers hebben we in de zomermaanden de deuren van het Fort ook vaker open kunnen zetten voor de bezoekers. Dit is goed bevallen en we hopen in de toekomst door de inzet van onze vrijwilligers ruimere openstelling aan onze bezoekers te kunnen bieden.

Het bestuur van Fort Pannerden prijst zich gelukkig met de niet aflatende, toegewijde inzet van deze vele vrijwilligers, die een onmisbare schakel zijn in de instandhouding van de exploitatie van het Fort.

EXPLOITATIE

Bezoekers

De bezoekersaantallen zitten in de lift. Een en ander komt voor een groot deel doordat het Fort steeds meer bekendheid geniet en veelvuldig media-aandacht krijgt, in de geschreven pers maar ook op televisie. Natuurlijk zorgen ook de mogelijkheid om met een Museumkaart Fort Pannerden gratis te kunnen bezoeken en de status van UNESCO Werelderfgoed voor groeiende bekendheid in binnen- en buitenland. Het terras met mooi uitzicht op het Fort en over het Pannerdens Kanaal draagt zeker ook bij aan de groeiende belangstelling voor het Fort.

Daarnaast is er gerichte marketingaandacht voor het Fort vanuit de Stichting Liniebreed Ondernemen, Het Pact van Loevestein, Visit Arnhem Nijmegen, Kijk verder in de Liemers en natuurlijk de gemeente Lingewaard.

Op het Fort is vanuit de vrijwilligers ook nog een werkgroep PR (Public Relations) actief die vooral voor lokale aandacht zorgt via sociale media en in lokale weekkranten.

Eind februari zijn de laatste maatregelen opgeheven en in de loop van 2022 zien we steeds meer boekingen voor groepsarrangementen. Daardoor bezochten dit jaar toch nog ruim 2000 gasten ons Fort via (zakelijke) groepsarrangementen, waaronder ook weer een aantal scholen.

Bijzondere activiteiten

Dit jaar hebben veel activiteiten weer een doorgang kunnen vinden. In februari konden we in onze tentoonstellingsruimte genieten van een deel van de houten beeldencollectie van de lokale kunstenaar Will Schrop.

In april hebben we tijdens het Paasweekend traditiegetrouw het Fortenseizoen weer geopend.

De toekenning van de UNESCO Werelderfgoed status heeft ervoor gezorgd dat we in de zomerperiode een tentoonstelling hebben gehad in samenwerking met de Hollandse Waterlinies over het ontstaan van de linies en de uiteindelijke toekenning van UNESCO.

Op 23 juli hebben we kunnen vieren dat Fort Panterden 150 jaar bestaat, vanwege de coronamaatregelen was dit eerder uitgesteld. Met vele genodigden hebben we het glas mogen heffen. Speciaal voor deze gelegenheid is er door Joes Wanders een schilderij gemaakt over de situatie rond de Braga in de tweede wereldoorlog bij Fort Panterden.

Het tweede weekend van september stond in het teken van Open Monumentendag met een recordaantal bezoekers van 245 verdeeld over het weekend. In dit weekend hebben we ook de expositie "Historama Wereld op Fort Panterden" geopend. Een expositie waarbij op een verbeeldende manier het verhaal van de geschiedenis wordt verteld. Op meerdere momenten zijn de dioramamakers aanwezig geweest om workshops te geven om zelf je diorama te maken.

Begin oktober was Fort Panterden omgetoverd tot Operalocatie. In het kader van "Fort in de hoofdrol" was Fort Panterden het eerste Fort in de serie van Opera's. De titel voor deze opera was "Op Wacht". Een opera gecomponeerd door Eva Beunk waarbij ze 33 hoornisten en 3 zangers een rol had gegeven in door het gehele Fort.

Zaterdag 29 oktober stond weer in het teken van de 'Nacht van de Soldaat', deze avond was een groot succes met 58 bezoekers.

De ontwikkeling van de bezoekersaantallen is als volgt:

Jaar	Aantal bezoekers
2016 (vanaf de opening per 30 april)	9.123
2017	12.509
2018	13.473
2019	11.468
2020	7.896
2021	11.761
2022	17.762

Dit betreft alleen de betalende bezoekers die het hele Fort bezoeken, maar is exclusief de (niet-entree betalende) bezoekers die alleen gebruik maken van de horeca op ons terras en van het omliggende buitengebied.

Horeca

De kiosk (buitenhoreca, die in 2021 is geplaatst) en het buitenterras zijn een welkome aanvulling gebleken. Naast het horecaveld binnen wordt er, als het weer het toelaat, veel gebruik gemaakt van de buitenhoreca.

De bezoekers kunnen nu genieten van het mooie uitzicht onder het genot van een drankje en versnapering. Tevens kunnen we hiermee de bezoekers van alleen het buitengebied enthousiasmeren voor een bezoek aan het Fort.

Alle horecaproducten worden voor zover mogelijk lokaal/regionaal betrokken. Zo komt de appeltaart vers gebakken van bakker Kol uit Doornenburg en wordt er speciaal Fortbier gebrouwen bij De Woal Brouwers.

Voor het ontvangen van grotere groepen kunnen we uitgebreidere horeca aanbieden. Voor deze uitgebreidere lunches en diners maken we gebruik van de expertise van De Smaakcateraar uit Gendt.

PROJECTEN

MUSEUMKAART

2022 was het eerste jaar dat de bezoekers het gehele jaar gebruik kunnen maken van de Museumkaart. Wij zien zeer positieve berichten over de bezoekersaantallen met een Museumkaart. In 2022 hebben 6220 bezoekers met een Museumkaart het Fort bezocht. Een kleine kanttekening is wel dat de inkomsten van een Museumkaartbezoeker lager zijn dan een reguliere bezoeker. In verhouding heb je meer bezoekers nodig om aan dezelfde inkomsten te kunnen komen.

Naast de Museumkaart zijn we ook aangesloten bij Museumkids.nl. Dit is een initiatief van de Stichting Museumkaart waar kinderen op speelse wijze in aanraking komen met de musea in Nederland. Het primaire doel is het stimuleren van de interesse en bezoek van kinderen aan musea, zowel online als offline. Kinderen tot en met 12 jaar kunnen zich tijdens een bezoek aanmelden als Museuminspecteur en bezoeken en inspecteren het museum en bepalen welke musea geschikt zijn voor kinderen. Dit past goed bij onze toekomstvisie om de schoolgaande jeugd te enthousiasmeren voor ons erfgoed.

Nieuwe Conservator Museumcommissie

Na het vertrek van de voormalige conservator zijn we hard op zoek gegaan naar een nieuwe conservator. Na een positief besluit binnen het Stichtingsbestuur is afgelopen juni Saskia van Diemen benoemd tot conservator. Zij is zich met enthousiasme gaan bezighouden met het beheer en behoud van de museale collectie binnen Fort Pannerden.

NIEUWE NAAM VOORMALIG SOLDATENMUSEUM

Bij de heropening van Fort Pannerden in 2015 is de naam: Soldatenmuseum ontstaan. Deze naam is al een tijd niet meer toereikend voor de collectie die op de bovenverdieping tentoongesteld staat. Na diverse overleggen binnen het stichtingsbestuur, de Museumcommissie en een oproep aan de vrijwilligers hebben we meerdere voorstellen voor namen voorbij horen komen.

Vol trots kunnen wij de nieuwe naam mededelen: ***Galerij van de Geschiedenis***

DUURZAAMHEID

In februari 2021 is het haalbaarheidsonderzoek m.b.t. het project Waterkracht (waarbij energie wordt opgewekt met duurzame turbines op kribben in de Waal) afgesloten en het eindrapport opgemaakt en gepresenteerd aan o.a. de portefeuille houdende wethouder van de gemeente Lingewaard.

Voor het vervolgtraject, het meekrijgen van Rijkswaterstaat (RWS) m.b.t. de vergunningverlening en het opmaken van een business case voor de realisatie van het project, wordt momenteel gesproken met RWS, de duurzame investeerder Wiek II, provincie Gelderland, gemeente Lingewaard en potentiële subsidieverstrekende instanties. Intussen heeft de Provincie Gelderland wel laten weten dat dit project een pilotfunctie zou kunnen krijgen in een programma voor innovatieve vormen van energieopwekking, de financiering zou dan vanuit dat programma, waaraan ook de rijksoverheid deelneemt, kunnen komen. Het is wel duidelijk dat er nog het nodige water door de Waal moet stromen voordat de aanzienlijke financiële investering voor elkaar is.

FINANCIEEL

Voor het jaar 2022 was een begroting opgemaakt die op een exploitatieresultaat van 0 uitkomt. Hierbij was het uitgangspunt dat we weer een 'normale' jaarexploitatie zonder lockdowns zouden kunnen uitvoeren. Een exploitatie waarbij wij, op basis van de toegenomen bezoekersaantallen sinds de toekenning van de Unesco erfgoedstatus en de toetreding tot de Museumvereniging, uit durfden te gaan van 15.000 bezoekers (exclusief groepsarrangementen). Het hoogste aantal sinds de heropening van het Fort in 2016!

Omdat we nog onzeker waren over de snelheid waarmee grotere groepsarrangementen ons weer zouden willen bezoeken, was ook hiervoor een bescheiden bedrag aan inkomsten begroot.

Deze verwachtingen werden echter ruimschoots overtroffen door wederom een nieuw record aan bezoekers. Zo mochten we 15.830 reguliere bezoekers ontvangen en 1.932 bezoekers via groepsarrangementen.

Door deze hoge bezoekersaantallen kwam ook de omzet vanuit de eigen horeca/catering in het Fort en de catering omzet vanuit de groepsarrangementen veel hoger uit dan vorig jaar, maar ook ruim hoger dan de begroting voor 2022.

De totale netto-omzet vanuit de bezoekers (entreetickets, eigen horeca en externe catering) kwam uit op 276.685 euro en was ruim 100.000 euro hoger dan de netto-omzet in 2021 (en bijna 70.000 euro hoger dan de voor 2022 begrote omzet).

De lasten in 2022 (ad 237.690 euro) omvatten enerzijds de inkooplasten voor de eigen horeca en externe catering (ad 61.082 euro) en anderzijds de operationele lasten (ad 174.876) en financiële lasten (ad 1.732 euro). In lijn met de hogere netto-omzet vanuit horeca/catering, waren de inkooplasten hiervoor ook hoger (ca 30.000 hoger dan vorig jaar).

De operationele kosten waren vanwege de hogere bezoekersaantallen en activiteiten weliswaar hoger dan vorig jaar (ca 23.000 hoger), maar lager dan begroot (ca 30.000 lager). Dat kwam voor een groot deel door de wederom kwijtgescholden huur vanuit de gemeente Lingewaard, waarvoor wij hen in deze overgangperiode in 2022 zeer erkentelijk zijn. Anderzijds waren de energielasten sterk gestegen maar konden er ook al energie besparende maatregelen worden getroffen en konden ook op de andere lasten nog besparingen worden gerealiseerd.

Er werden wel extra marketingkosten gemaakt om het realiseren van de hoge begrote bezoekersaantallen te ondersteunen, o.a. door in het voorjaar een radiospotje tijdens de STER-reclame van een aantal radiozenders te laten uitzenden.

Door de hogere bezoekersaantallen en hogere boekingen voor (zakelijke) groepsarrangementen, gecombineerd met de wat lagere kosten (o.a. door de genoemde huurkijtschelding), konden we het jaar afsluiten met een hoger dan verwacht positief resultaat van 61.457 euro (in plaats van een break even resultaat zoals wij vanuit de begroting verwachtten).

De exploitatieresultaten kunnen als volgt worden samengevat:

EXPLOITATIERESULTAAT	2022	2022	2021
EUR*1	Gerealiseerd	Begroting	Gerealiseerd
Netto-omzet	276.685	207.000	175.581
Sponsorbijdragen	9.462	10.000	10.700
Subsidiebatens (corona subsidies)	13.000	5.000	65.295
Overige baten	0	0	281
TOTAAL BATEN	299.147	243.000	251.857
TOTAAL LASTEN	237.690	243.000	184.945
SALDO/RESULTAAT	61.457	0	66.912

VOORUITZICHTEN

Het record aantal reguliere bezoekers en de hoge bezoekersaantallen vanuit de groepsarrangementen in het eerste volledige jaar na de corona epidemie geven vertrouwen voor de toekomst. Voor 2023 hebben wij een begroting opgemaakt die wederom op break even uitkomt, waarbij een verdere lichte groei in de omzet gecompenseerd zal worden door hogere lasten. Dit deels door de hoge inflatie en het weer gaan betalen van huur, maar ook door het voornemen verder te investeren in het robuuster maken van de interne organisatie. De doorgaande stijgingen van de energielasten zijn echter wel een punt van zorg en zullen zwaarder gaan drukken op de exploitatie in de komende jaren. Realisatie van het eerder genoemde waterkracht project, waarvan de business case momenteel wordt uitgewerkt, zou daarin echter verlichting kunnen brengen!

Doornenburg,

De heer drs B.H. Verfürden
Voorzitter

Mevrouw G.F.W. Uytdewilligen
Secretaris

De heer L.A.M. Claessens
Penningmeester

Mevrouw E. Tuijnman
Bestuurslid

De heer P.J.J.M. Peters
Bestuurslid